

GORAN FILIPI

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odjel za humanističke znanosti
Odsjek za romansku i klasičnu filologiju
Preradovićeva 1/1, HR-52100 Pula
gfilipi@unipu.hr

ORNITONIMI POSUĐENI IZ ČAKAVSKIH GOVORA U ISTROMLETAČKOM IZ ISTROMLETAČKOG LINGVISTIČKOG ATLASA (ImLA)

U članku se raspravlja o hrvatskim ornitonimima u istromletačkim idiomima u mjestima uvrštenim u *Istromletački lingvistički atlas (ImLA)*, autora G. Filipija i Barbare Buršić Giudici, koji je u Nakladi Dominović izišao 2012. godine: Momjan, Buje, Brtonigla, Rijeka, Novigrad, Motovun, Brkač, Tar, Višnjan, Poreč, Funtana, Vrsar, Kanfanar, Labin i Mali Lošinj. U navedenim je mjestima provedena anketa s 1898 pitanja koja pokrivaju sljedeća semantička polja i potpolja: Vremenske prilike; Geomorfologija; Običaji i institucije; Tijelo i osjetila; Opažaji i utisci; Vrijeme i kalendar; Život, brak i obitelj; Dom i posjed; Odjeća i pribor; Hrana i piće; Životinje: sisavci, gmazovi i vodozemci, ptice, kukci; Poljodjelstvo: radovi i oruđa, vinogradarstvo, uzgoj životinja, pčelarstvo, maslinarstvo, voćarstvo, uzgoj povrća; Samoniklo bilje: stabla i grmlje, raslinje; Gljive. Osim istromletačkih punktova u Atlas je uvršteno i nekoliko kontrolnih točaka, jedna slovenska, Nova vas, i dvije hrvatske, Funtana i Labin. Obradena se građa redovito uspoređuje i s leksikom iz drugih relevantnih repertoara za (istro)mletačke i hrvatske (čakavske i cakavske) te slovenske istarske idiome. Predstavljena je građa obrađena leksikološki i etimološki.

Za riječi koje smo sami prikupili na terenu koristili smo se grafijom koju smo sastavili za IrLA a kojoj je u osnovi hrvatska latinica s nekoliko dodatnih znakova koje navodimo:

- ǎ – stražnje a
- ǎ – prednji niski jako otvoreni vokal
- ǎ – prednji niski otvoreni vokal

- č – bezvučni palatalni okluziv
- ε – otvoreni prednji srednji vokal
- ə – mukli neodređeni vokal
- ɣ – zvučni velarni frikativ
- ǰ – glas između dž (zvučna palatalna afrikata) i đ
- Í – zvučni palatalni lateral
- ń – zvučni palatalni nazal
- ś – bezvučni alveolarni frikativ
- w – zvučni bilabijalni sonant
- ʒ – zvučna alveolarna afrikata
- ź – zvučni alveolarni frikativ

Naglasak riječi koje smo sami prikupili na terenu u netonemskim (mletačkim) govorima bilježili smo podcrtavanjem naglašenoga vokala (jednosložne riječi se ne naglašavaju), a u tonemskim (hrvatskim) uobičajenim tronaglasnim sustavom (˘, ˆ, ˜).

Oblici iz literature navode se dosljedno prema izvorniku.

U članku smo koristili sljedeće kratice:

- češ. – češki
- gl. – glagol
- hrv. – hrvatski
- imlet. – istromletački
- mlet. – mletački
- npr. – na primjer
- praslav. – praslavenski
- rus. – ruski
- slav. – slavenski
- sln. – slovenski
- sveslav. – sveslavenski
- usp. – usporedi

Siva čaplja (*Ardea cinerea*) – ImLA 769

Za sivu čaplju (isti su nazivi i za čapljicu voljka) u Momjanu, Bujama, Taru, Višnjaju, Funtani i Vrsaru kažu *čapla*. Posuđeno iz hrvatskoga: npr. u Funtani *câpla*, u Labinu *câplâ* (ImLA 768., 769). Nazive tipa *čaplja*, *capla*

i sl. zabilježili smo diljem Istre i Dalmacije, a tip je rasprostranjen i u drugim slavenskim idiomima. Etimon je praslav. *čápl'a (SES2 79).

Čapljica voljak (*Ixobrychus minutus*) – ImLA 768

V. Siva čaplja (*Ardea cinerea*) – ImLA 769.

Jastreb (*Accipiter gentilis*) – ImLA 782

U Momjanu za tu pticu koriste samo hrvatsku posuđenicu *kokošar*, u Motovunu uz domaće *uštora* rabe i *kraguj*¹, u Taru *pijuk*. Tipovi *kokošar*, *kraguj* i *pijuk/h* u uporabi su diljem Istre.

Kokošar je izvedenica na -ar od *kokoš*² [< praslav. *kòkoš ← onomat. *koko (SES2 290)] – ptica naime lovi kokoši³. U Beletićevom Brijegu, Štrpedu, Vidacima, Premcima i Čiritežu zapisali smo *kokošjâr*, u Roču *kòkošjar*, u Soldatićima, Kringi, Filipani, Malom Mlunu, Velom Mlunu, Borutu, Cerovlju, Katunu, Pićnu, Šumberu, Blaškovićima, Skitači, Brseču, Brušiću i Korniću *kokošâr*, u Draguzetima, Veloj Trabi i Čepiću *kokošâr*, u Malom Brgudu *kòkošar*⁴ (IstOrn 87).

Za tip *kraguj* u Brusu smo zapisali *kragùj*, u Baderni, Barbanu, Beletićevom Brijegu, Bermu, Dobrinju, Gradinjama, Ičićima, Krasici, Krušvarima, Motovunu, Praćani, Puntu, Strmcu, Velim Goljima, Vrh u Tinjanu *kragùj* (IstOrn 21), U Svetvinčentu i Čabrunićima *kragùl* (ILA 782), isto i u Brgudu (IrLA 782) i Labinu (ImLA 782), u Čepiću *kragùl* (IrLA 782) < praslav. *korgujb (SES2 317)⁵.

Nazivi tipa *pijuk*, *pijuh* zabilježeni su npr. u Funtani, *pijuh* (ImLA 182), isto u Žbandaju i Korniću, *pijuh* (IstOrn 21), u Valturi i Ližnjanu *pihux* (ILA 782). U Svetvinčentu i Valturi također *pihux*, u Čabrunićima *pijuh* ali u značenju

¹ Istu posuđenicu zapisali smo i za imlet. u Draguču: *kragùj* (IstOrn 86).

² Isti semantizam uobličuju i imlet. ornitonimi *galinèl* (Strunjan) i *galinàčo* (Brtonigla), izvedenice na -ačo odnosno -el od *galina*: mlet. *galina* "kokoš" (BOE 296) < lat. *gallina*, REW 366l.

³ "U našoj domovini je dobro poznat kao najpogibelniji neprijatelj domaće peradi." (GJURAŠIN I/95).

⁴ Usp. i sln. *kakúšar* (Šmarje) i *kokošâr* (Gračišće) (ibidem).

⁵ Marko Snaj (uglavnom prema ESSJ II/78) daje dublje etimologijsko tumačenje koje na ovom mjestu preuzimamo: "Pslovan. ali slovan. *korgujb je prevzeto iz turških jezika, prim. starouzbeksko *kargay* 'skobec'. To je morda izposojeno iz neke iranske predloge, sorodne s perz. *kargas* 'neka ujeta', ki lahko izvira iz istega izhodišča kot av. *kahrkâsa* 'kdor žre kokoši' (ovo potonje u potpunosti odgovara navedenim nazivima tipa *kokošar*. (op. autora)."

‘kobac (*Accipiter nisus*)⁶ (ILA 783). Prema Skoku ornitonimi tipa kojim se bavimo izvedenice su od *pile* < onomatopeja *pi-pi* (SKOK II/659)⁷.

Prepelica (*Coturnix coturnix*) – ImLA 790

U Malom Lošinj u domaće *perniče* i *kwaja* u uporabi je i hrvatska posuđenica *prepelica*⁸. Naziv poznat diljem Istre i puno šire: u Labinu i Funtani *prepelica* (ImLA 790), u Brgudu *prèpelica*, u Čepiću *prepelica* (ImLA 790), u Svetvinčentu i Čabrunićima *prepelitsa*, u Valturi i Ližnjanu *prepelitsa*, u Valturi i *prèpelitsa* (ILA 790), na Braču *prepèlica* (RBČG 732), na Vrgadi *prèpelica* (RGV 167) < praslav. **perpelica* (SES2 567). Nazivi su onomatopejski: “sveslav. i praslav. reduplikativna onomatopeja *per-per-* (kojom se imitira glas ptice)” (SKOK III/34).

Kukavica (*Cuculus canorus*) – ImLA 810

Od petnaest mjesta u kojima se govori istromletački hrvatsku posuđenicu koriste samo u Taru: *kukavica* (svi ostali imaju tip *kuku*, *kukolo* i sl.)⁹. U Funtani *kùkavica*, u Labinu *kùkovica* (ImLA 810), u Svetvinčentu, Valturi i Ližnjanu *kùkavitsa*, u Čabrunićima *kùkovitsa* (ILA 810). Naziv za kukavicu u velikoj većini jezika potječe od karakterističnog glasanja < praslav. **kúkati* ← onomat. **ku* (SES2 333).

Leganj (*Caprimulgus euroapaeus*) – ImLA 817

U Brtonigli, Rijeci, Motovunu *legaj* (u Motovunu i domaće *tombolaovo*), u Višnjaju, uz domaće *portaovi*, *legał* i *legañ*, u Poreču *legan*, u Funtani i Malom Lošinj u *legan*, u Vrsaru *legañ*, u Kanfanaru *lego*¹⁰, u Taru *šklepetac*.

U Funtani i Labinu Hrvati kažu *lēgañ* (ImLA 817), u Čepiću *lēgañ* (IrLA 817; IstOrn 48), u Krmedu *lēgaj*, u Beletićevom Brijegu, Foršićima, Krasici, Lupoglavu, Motovunu i Praćani *lēgaj*, u Brseču *lēganj*, u Blaškovićima, Bre-

⁶ Svi predstavnici reda sokolovki (Falconiformes) izuzetno su slični, što dovodi do miješanja naziva u pučkoj nomenklaturi.

⁷ “Možda je u svezi s imenicom *pile*, tj. ptica, koja grabi piliće.” (ARJ IX/853).

⁸ Čakavsku posuđenicu rabe i u imlet. u Draguču: *prepelica* (IstOrn 72).

⁹ Sredinom osamdesetih mi smo tip *kukavica* i sl. za imlet. zabilježili među istarskim Talijanima u više mjesta: *kukavica* (Draguč, Funtana, Kanfanar, Medulin, Pićan, Oprtalj, Tar, Umag, Žminj), *kùkovica* (Labin, Lovreč, Plomin), *kùkveca* (Gradinje, Pirelići), *kùkavica* (Buje, Krasica) (IstOrn 73).

¹⁰ Sredinom osamdesetih godina ta je posuđenica prema našim anketama u imlet. govorima bila češća: *lēgaj* (Krasica, Motovun, Savudrija, Umag), *lēganj* (Labinci, Višnjan), *lēgnjar* (Pićan), i u Kanfanaru, kao i danas, *lēgo* (IstOrn 48).

gu, Ičićima, Pićnu, Šumberu, Trgetu i Velim Goljima *lēganj*, u Balama *lēgalj*, u Petehima *lēgnjar*, u Marčani *lēga* (IstOrn 48). Tip *legaj*, *legań*, *legał* poznat je diljem Istre. Skok piše da je riječ o izvedenicama od *leći*, *ležem* što preuzima Bezljaj (ESSJ II/131) s. v. **legen**, a nudi i izvođenje od osnove **leg-* ‘brcati, ritati’ – i taj je sem u istarskim čakavskim govorima dao oblike tipa *plehut*, *ploskavac* – da bi na koncu članka zaključio da je moglo doći do stapanja dvije različite osnove. Leganj po cijele dane leži na grani što se može shvatiti i kao da leže, no naše bismo oblike mogli izvesti i od glagola *ležati* (< praslav. *ležǎti (SES2 354). Oblik *lego* iz Kanfanara morfološka je prilagođenica.

Za onomatopejski tip *šklepetac* potvrdu imamo samo za Bankoviće, Gajanu, Vodnjan i Žbandaj: *klepetać* (IstOrn 817). Od glagola (*š*)*klepetat(i)* < praslav. onomatopeja *klep (*klap, *klop) (SES2 278, s. v. **klepět**). Naziv je iste motivacije kao i gornji.

Vijoglav (Junx torquilla) – ImLA 822

U Brkaču, Taru i Funtani *zavijac*, u Vrsaru *zavijac*¹¹. Tip je proširen diljem Istre: npr. u Funtani *zavijac* (imLA 822) i *zavijac* (IstOrn 102), u Baderni, Draguzetima, Katunu, Veloj Trabi, Vrsaru i Žbandaju *zavijáč*, u Kringi *zavijáč*, u Krasici, Pačićima i Soldatićima *zavijáč*, u Bermu *zavijáš* (ibidem). Riječ je o izvedenicama od glagola *zavijati* < pslav. *za (SES2841) + *viti* (HER 673). Motivacija je naziva ponašanje ptice: “Pogosto nenavadno zavija vrat.”¹² (NPt 193).

Kukmasta ševa (Galerida cristata) – ImLA 828

U Taru *caluga* i *carjuga*¹³, u Poreču *carjuga*. V. Poljska ševa

Poljska ševa (Alauda arvensis) – ImLA 830

U Višnjaju uz domaće *lodola* i hrvatski *serjuga*. Tip *čarługa*, *čvərługa*, *čərvaługa*, *švrluga* i sl. poznat je diljem Istre: npr. u Funtani *carjuga* (uz posuđenicu iz istromletačkoga *lōdola*) (ImLA 830), u Čabrunićima i Valturi *čvrluga* (ILA 830), u Katunima *švrljuga*, u Krnici Luci, Raklju, Rovinjskom Selu i Velim Vareškima *črljuga*, u Baderni, Bankovićima, Barbanu, Draguzetima, Filipani, Gajani, Gradini, Hreljićima, Krmedu, Lovreču, Marčani,

¹¹ Sredinom osamdesetih godina oblik su poznavali i Talijani iz Buja, Labinaca, Oprtlja, *zavijáč*, Motovuna i Šverka, *zavijac* – u Taru kao i danas, *zavijac* (IstOrn 102).

¹² Iste su motivacije i nazivi tipa *vijoglavac*, *vijoglavka*, rasprostranjeni diljem Istre kao i sln. *vijeglāvka* (Plet. II7769).

¹³ I 1986. u Taru smo zapisali *carjuga* (IstOrn 93).

Marićima, Motovunu, Pačićima, Petehima, Rovinjskom Selu, Salambatima, Valturi, Vodnjanu i Žbandaju *čvrljuga* (IstOrn 25). Nazivi su onomatopejskog podrijetla (SKOK III/389).

Lastavica (*Hirundo rustica*) – ImLA 831

U Bujama uz domaće *rondine* i *rondola* hrv. *laštričiša*, u Brtonigli, uz domaće *rondinela* i *rondine*, *laštričica*. U čakavskim je govorima tip *laštričica* i sl. puno rjeđi od tipa *lastavica*, *lastovica*: u Labinu *laštrovica* (ImLA 831), u Draguzetima *laštrovica* (IstOrn 100, 101)¹⁴. Etimon je praslav. *laštovica (SES2 346).

Piljak (*Delichon urbica*) – ImLA 832

Za ovu su vrstu u uporabi isti nazivi kao i za lastavicu (v. Lastavica).

Bijela pastirica (*Motacilla alba*) – ImLA 833

U Bujama (uz domaće *škašavake*, *gvvita*, *balarina* i *šinkodola*) *pastirica*¹⁵ u Taru (uz domaće *batikoda*) *božja pasturica*¹⁶, u Vrsaru (uz domaće *batikoda*) *pasarica*¹⁷, u Funtani (uz domaće *užel de j maži*) *volarica* i *oralica*¹⁸.

Sve navedene posuđenice metaforične su, motivirane činjenicom da se pastirice zadržavaju po poljima, među blagom.

Sem “pastirica” najčešći¹⁹ je sem²⁰ koji je u istarskim govorima potaknuo denominaciju ove ptice: u Labinu *pastirica* (ImLA 833), u Ližnjanu *pastirica* (ILA 833), u Brgudu *pastirica* (ImLA 833) < izvedenica od gl. *pasti* < praslav. *pásti (SES2 497)²¹: “pastiri drže, da im one (sc. pastirice) čuvaju blago i bez

¹⁴ Usp. i sln. *laštrca* (Korte, Škofije) (ibidem).

¹⁵ Polovicom osamdesetih u Bujama smo zabilježili isti ornitonim, također i među Talijanima iz Krasice i Labinaca, dok smo u Oprtlju čuli *pastirica*, u Umagu *pastorica*, u Pireličima *paštorica* (IstOrn 113) – potonja su dva oblika nastala križanjem hrv. *pastirica* i tal. *pastorela*: *paštorèla* u Bertokima, Bivju, Draguču, Krasici, Luciji, Pičnu, Pireličima, Savudriji i Strunjanu (ibidem).

¹⁶ Tijekom osamdesetih godina mi smo isti tip zabilježili i među Talijanima u Plominu, *bòžja pastirica*, Žminju, *bòžja pastirica* te u Taru kao i danas s umekšanim *ž*, *bòžja pasturica* (IstOrn 113).

¹⁷ Isto i osamdesetih godina: *pasarica* (IstOrn 113).

¹⁸ Polovicom osamdesetih u Funtani smo zapisali samo *òralica* (IstOrn 113).

¹⁹ Od više od 130 anketiranih mjesta osamdesetih godina u njih devedesetak naziv je tipa o kojem razglabamo (IstOrn 114).

²⁰ Isto i u latinskom: *òpilio*, *-ònis* “Motacilla” (NOL 733).

²¹ Na navedenom mjestu Marko Snoj za sln. i hrv. *pastirica* “Motacilla flava” piše: “Beseda

njih da bi morali konjima oko njega obilaziti.” (GJURAŠIN 126).

U istom je semantičkom polju i tip *volarica*: u Funtani *vôlarica* (ImLA 833; IstOrn 114), u Baderni *volarica*, u Dobrinju i Omišlju *vôlarica* – izvedenice na -ar + -ica od *vol* < praslav. *volb (SES2 829).

Ako nije nastao premetanjem i preobrazbom od oblika navedenih u pret-hodnom odjeljku, tip *oralica* mogao bi biti izvedenica na -ica od gl. *orat(i)* < praslav. *orâti (SES2 476). Nije zabilježen ni za jedan istarski čakavski govor obuhvaćen u IstOrn, IrLA ili ILA. Također, ni u jednom drugom govoru iz navedenih repertoara nije uobličen sem “orati”, osim ako tako ne shvatimo istrorumunjski ornitonim u Žejanama gdje bijelu i žutu pastiricu nazivlju *râtovica*, što mi radije izvodimo od domaćega istrorumunjskoga glagola *rata* ‘pokazati’ – u tom bi slučaju denominacija bila potaknuta pastiričnim neprekidnim podizanjem repa gore-dolje što se može shvatiti i kao pokazivanje.²² Jesu li funtanski Talijani posudili ornitonim koji je iz čakavskih govora nestao ili su ga stvorili in loco aloglotskim elementima iz okruženja, pitanje je na koje, barem za sada, ne možemo odgovoriti.

Žuta pastirica (*Motacilla flava*) – ImLA 834

Za ovu su vrstu u uporabi isti nazivi kao i za bijelu pastiricu (v. Bijela pastirica).

Rusi svračak (*Lanius collurio*) – ImLA 837

Za ovu su vrstu u uporabi isti nazivi kao i za velikoga svračka (v. Veliki svračak).

Veliki svračak (*Lanius excubitor*) – ImLA 838

U Bujama *sarakoč*, u Brtonigli *sarakoč*, u Novigradu *šerakoč*, u Brseču *frakoč*, u Taru *frakoč*, u Višnjanu *štrakoč* i *štrakoš*, u Poreču *šfrakoč*, u Vrsaru *sarakoč*, u Kanfanaru *šarakoč* i *šrakoč*, u Labinu *sarakoč*. Tip je u istarskim čakavskim govorima čest: npr. u Funtani *sarakoč* (ImLA 837), u Svetvinčentu,

---

je dobesedni prevod nem. *Viehhirt* ‘id.’, dobesedno “kravji pastir”, no uvjereni smo da je ekonomičnije pretpostaviti istu motivaciju u više jezika, što je u ornitonimiji čest slučaj, a što smo vjerojatno i pokazali ovim odjeljkom.

²² Držimo da je ovo izvođenje ekonomičnije nego izvođenje od čak. *rataj* [= “stara sveslav. i praslav. radna imenica na -*taj r, taj* m (stcslav., polj., ukr. itd., danas čakavski i hrv.-kajk., ŽK) (SKOK II/356, s. v. *orati*)], jer nam se čini gotovo nemogućim da u 135 mjesta u Istri i na otoku Krku tijekom višegodišnjih ornitonimijskih istraživanja za IstOrn ne bismo zabilježili barem jedan oblik toga tipa u nekom idiomu. Ipak, valja dopustiti i tu mogućnost.

Čabrunićima i Ližnjanu *srakòč* (ILA 837), isto i u Čepiću (ImLA 837), u Borutu i Lindaru *srakòc*, u Barbanu, Beletićevom Brijegu, Bermu, Blaškovićima, Bregu, Brusu, Cerovlju, Čepiću, Draguzetima, Kanfanaru, Katunu, Katuni-ma, Krasici, Kringi, Krmedu, Ližnjanu, Lovreču, Marićima, Marušićima, Parižima, Petehima, Pomeru, Salambatima, Strmcu, Svetom Petru u Šumi, Svetvinčentu, Škatarima, Tinjanu, Trgetu, Veloj Trabi, Vodnjanu, Vrsaru i Žminju *srakòč*, u Krmedu i Mavrima *srkòč* (IstOrn 104) Nazivi su izvedenice od imena za svraku (Pica pica) s različitim fonetskim i morfološkim varijacijama.²³ Dalje v. Svraka. Valja nam još protumačiti što ovu pticu povezuje sa svrakom, teško da je to boja perja (ima doduše sivo i crno perje kao i svraka, ali bitnije drukčije raspoređeno)²⁴ pa nazive tipa *strakoper* (Crni Lug), *strakopirac* (Mali Lug) (RNZNpt 462), *srakoper*, *srakoperac* (RNZNpt 457) ne valja tumačiti 'što je bojom perja nalik na sraku' (RNZNpt 456, s. v. **sraklič**²⁵). Marko Snoj za sln. ornitonime *srakopêr*, *srakopêrec*, *srakopêrka* preuzima ono što Metka Furlan navodi u ESSJ III/303: "Prvotno *sorkoperò je zloženka iz pslovan. *sórka 'sraka' in izpeljanke iz pslovan. *pvráti, sed. *pèro 'tolči, biti'. Beseda prvotno torej pomeni 'tisti, ki tolče, podi srake'. Pomensko podobno je motivirano rus. *sorokopúd* 'srakoper', zloženka iz rus. *soróka* 'sraka' in *púdit* 'poditi, gnati.'" (SES2 690). Nemamo potvrdu za takvo ponašanje naše ptice prema srakama, ali imamo u odnosu na vrane: "Sraklič, m. tica velike debele glave, debela kljuna, bijelih krila; pobije se s vranom i ona mu ne može ništa (Blato na Korčuli)" (RNZNpt, loc. cit.) ili općenito o agresivnosti ptice: "Mali i veliki *srakoper* mrski su lupeži: dave nasmiljeno male ptice (...) *Véliki srakoper* napada smjelo i na veće ptice." (RNZNpt 457, s. v. **srakoper**).

Palčić (Troglodytes troglodytes) – ImLA 839

U Momjanu *čikalica*, u Bujama *kralčić*, u Motovunu, uz *poličino* (što je zapravo kalk: *poličino* = *palčić*) i *podestarić* (hibrid koji nije stvoren u imlet. nego je kao takav posuđen), u Brkaču također *podestarić* i *bačunčeri*.

Ornitonimi iz Buja i Brtonigle uobličuju sem "vlastodržac" (v. bilj. 29).

²³ Riječ je o najposuđenijem istromletačkom ornitonimu, vjerojatno zbog sufiksa *-oč(o)* koji je aktivan u oba idioma: *frakòc* (Bertoki, Lucija, Strunjan, Umag), *frakòč* (Barban, Motovun – danas u Motovunu zabilježeno samo domaće *teštagroša* (ImLA 837) –, Tar), *frakòčić* (Medulin), *sarakòc* (Plomin), *sarakòco* (Pićan), *sarakòč* (Brtonigla, Grožnjan, Oprtalj, Šverki, Vižinada), *srakòč* (Kanfanar, Labinci, Lovreč, Svetvinčenat, Žminj), *srkòč* (Buje – kao i danas: *sārkoč* (ImLA 837) –, Krasica, Škrinjari), *štrākòš* (Višnjani), *sercocio* (Novigrad – VG 1006) (IstOrn 104).

²⁴ "Si riconosce per il *piumaggio a contrasti bianchi, grigi e neri* (...)" (UE 188); "(...) presenta *piumaggio nero, grigio chiaro e bianco dai notevoli contrasti*." (ICU 168).

²⁵ = *Lanius excubitor*.

Momjanski naziv *čikalica*, vjerojatno onomatopejskog podrijetla, ne možemo potvrditi u čakavskim idiomima.

Nazivi tipa *podestarić* hibridni su, nastali su u čakavskom, npr. u Beletićevom Brijegu *podeštadić* (IstOrn 167), prilagodbom istromletačkih oblika tipa *podesta*, npr. u Oprtlju *podestà* (IstOrn 166), i kao takvi prešli u istromletački. I ovi ornitonimi idu u paradigmatu sema "vlastodržac": (i)mlet. *podesta* 'gradonačelnik' [npr. u Bujama *podestà* (VPB 198) < *potestāte(m)*, DELI 946].²⁶

U Motovunu rabe i ornitonim *poličino* [umanjenica na *-ino* od *poliče*, npr. u Bujama *pòlice* (VPB 198) < lat. *pòllex*, *-ice*, REW 6637.], prevedenicu prema *palčić*: npr. u Katunu, Kringi, Malim Munama, Malom Brgudu, Veloj Trabi i Velim Munama *pālčić*, u Bermu *pālčić*, u Režancima *palčić* (IstOrn 167), umanjenice od *palac* < praslav. **pālьcь* (SES2 488). Motivacija su naziva male dimenzije ptice, zato i deminutivni oblik.

Izrazito afektivni oblik *bačunčeri* vjerojatno možemo povezati s ironičnim oblicima koji uobličuju sem "bik" (izrazito mala ptica imenuje se prema ogromnoj i jakoj domaćoj životinji – postupak je čest u pučkoj nomenklaturi): u Krmedu *bāk* i *bačić*, u Balama *bačić*, u Salambatima *bačićeta*. Etimon je praslav. **bykò* (SES2 41).

Sivkasta bjeloguza (*Oenanthe oenanthe*) – ImLA 844

U Vrsaru *biloritka*. U čakavskim govorima ne nalazimo formalnih paralela, samo semantičke: npr. u Labinu *belegûz* (ImLA 844), u Valturi *bilogûza* (ALI 844; IstOrn 118), isto i u Baderni, Hreljićima, Krmedu, Krnici Luci, Marčani, Raklju i Velim Vareškima (IstOrn 118), u Čepiću *belogûza* (ImLA 844), isto i u Lovreču (IstOrn 118), u Bankovićima, Filipani i Pačićima *belegûza* (IstOrn 844). Riječ je o složenicama od *bil* 'bijel' {< praslav. **bělъ* (SES2 36) i *guza*, *guz* [< praslav. **gъzvъ*, *gъza* (HER 256)]. Drugi dio složenice odgovara umanjenici na *-ka* od čak. *rit* 'stražnjica' [npr. u Orbanićima kod Žminja *rit* (ČDO 539) < praslav. **rītъ* (SES2 623)], pa mislimo da nije najekonomičnije (no ipak moguće) pretpostaviti preuzimanje iz nekog slovenskog govora: npr. *beloritka* (NPt 256).²⁷

Drozd imelaš (*Turdus viscivorus*) – ImLA 850

U Vrsaru *tomičak*. Vrsarski je oblik usamljen, u čakavskom ne nalazimo paralela, no moguće je da su ti nazivi u hrvatskim govorima nestali ili, iz bilo

²⁶ Hibrid smo zapisali i tijekom osamdesetih godina: u Pirelićima *podestadić* i u Motovunu kao i danas *podestarić* (IstOrn 166).

²⁷ Usp. i češ. *bělorit šedy* (NAE 71).

kojeg razloga, nisu zabilježeni. Naziv po svojoj prilici uobličuje onomatopeju “tac-tac-tac” (UE 164).

Veliki trstenjak (*Acrocephalus arundinaceus*) – ImLA 852

U Novigradu *slamaric*, u Višnjanu, uz domaće *pajarol*,²⁸ i čakavizam *slamar*. U Funtani *slamaric* i *slamar*. Što se tipa tiče osamdesetih godina samo smo u Beletićevom Brijegu zapisali *slamarić* i za slovenski govor u Plavjama *slámar* (IstOrn 22), a tip je nedavno potvrđen i u sln. govoru u Novoj Vasi: *slamarić* (ImLA 852). Svi nazivi u ImLA za ovu pticu [imlet. tipa *pajarol* (izvedenica na -ol od *paja* ‘slama’ (VG 721) < lat. *palea*, REW 6161), čak. tipa *slamar*, *slamarić*] uobličuju sem ‘slama’ [< praslav. *sólma (SES2 666)] koji je potaknut bojom ptice: “Zgornja stran je rjasto rumenkasto rjava in brez lis, spodnja rjasto rumeno bela.” (NPt 237) ili staništem, obitava među trstikom, no prije će biti boja.

Vatroglavi kraljić (*Regulus ignicapillus*) – ImLA 857

Nazivi za ovu vrstu identični su nazivima za zlatoglavoga kraljića (v. Zlatoglavki kraljić).

Zlatoglavki kraljić (*Regulus regulus*) – ImLa 858

U Brseču *kraljevič*, u Malom Lošinj *tarič*.

Oba naziva uobličuju sem “vladar, vlastodržac”. U Funtani *krâjevic*, u Labinu *mîči cârîč*. Riječ je o umanjenicama od *kralj* [< slaven. **korl’b* – od fra-načkog vladara Karla Velikoga (SES2 317)], odnosno *car* [< slav. *cbzarъ preko ruskoga *cárъ* (SES2 68)].²⁹

²⁸ Labinski su Hrvati posudili taj tip: *pajarol* (ImLA 852).

²⁹ Nazivi za kraljiće u pučkoj se nomenklaturi miješaju s nazivima za palčica (Troglodytes troglodytes). Kako je riječ o gotovo beznačajnim pticama, nazivi su vrlo šaroliki, često se razlikuju i unutar istoga sela. Bilo kako bilo, tijekom istraživanja za IstOrn osamdesetih godina ni u jednom mjestu nismo zabilježili nazive tipa “kralj” ili “car” {sem “vlastodržac”} pak uobličuju nazivi *knjêz* (Hreljići) i *krûnčić* (Marčana) – potonje izvedenica od *kruna* (< srvnjem. *krōne*, SES2 328), a od krune do kralja nije teško doći, kraljići naime imaju na glavi jasno uočljiv biljeg žućkastocrvenkaste boje [taj je biljeg potaknuo istromletačke nazive tipa *steleta*, *šteleta*, *šteleta* “Regulus” (v. ImLA 857, 858), što nije umanjena od mlet. *stela* ‘zvijezda’ nego *stelo* ‘biljeg’ s promjenom roda, od lat. *stēla*, REW 8242, taj su oblik labinski Hrvati kalkirali kao *zvezdica*] koja je po našem mišljenju i potakla denominaciju tipa “kralj”: “(…) egli è re, poiche la natura gli diede una corona (…)” (SNU X/47), pa pretpostavljamo da je poznata legenda /Legendu smo čuli od naših mnogobrojnih ispitanika tijekom ispitivanja za IstOrn, ali vezanu za palčica: “Ptice su se imale dogovoriti koja će im biti kraljem. Odlučile su da to postane ona koja se najviše vine u nebo. Zadnji se okušao orao, apsolutni favorit nadmetanja. Poletio je jako visoko i uvjer-

Dugorepa sjenica (*Aegithalos caudatus*) – ImLA 859.

U Brseču *orančica*, usamljeni naziv koji ne znamo protumačiti. Možda pogrešno pripisan ovoj ptici umjesto pastirici. V. Bijela pastirica.

Čvorak (*Sturnus vulgaris*) – ImLA 877

U Bujama, uz domaće *stornel*, *škorco*, u Funtani, uz domaće *storno* i *stornel*, *cvərl*, u Vrsaru, uz domaće *stornel* i *storno*, također *cvərl*. U Funtani *cvərrj* (ImLA 877), u Marčani, Velim Vareškima i Vrsaru *čvərlj* (IstOrn 159). Naziv postoji i u drugim hrvatskim govorima: *cvrljak* (RNZNpt 51), *cvrljik* (RNZNpt 52), *čkvrlj* (RNZNpt 65). Vjerojatno nekakva afektivna onomatopeja.

Nazivi tipa *škorac* najčešći su u hrv. govorima:³⁰ npr. u Brseču, Čepiću, Gradinju, Krasici, Malim i Velim Munama *škôrac*, u Brusu i Malom Brgudu *škorac̆*, u Blaškovićima i Mavrima *škôrc*, u Marušićima *škorêc* (IstOrn 159). Etimon je praslav. **skvorьcъ* (SES2 729).

Šojka (*Garrulus glandarius*) – ImLA 879

U Bujama, uz domaće *keka*, *šojka*, u Brtonigli *šojka*, u Rijeci *šojka*, u Motovunu, Brkaču i Višnjaju *šoja*, u Poreču *soja* i *sojka*, u Funtani, uz domaće *gaza*, *šojka*, u Kanfanaru *šoja* i *šojka*, u Labinu *sojka* i *soja*. Nazivi tipa *šoja*, *šojka* rasprostranjeni su diljem hrvatskih i slovenskih prostora: npr. u Funtani i Labinu *šojka* (ImLA 879), u Malim i Velim Munama *šoja*, u Vrhu *sôja*; u Kubeđu *šojka* (IstOrn 96) Etimon je praslav. **šôjka* (SES 734), odnosno **sôja* (SES2 734).

Svraka (*Pica pica*) – ImLA 880

U Momjanu, uz domaće *keka*, *šfraka*. Nazvi tipa *sraka*, *svraka* u čakavskim su idiomima (a i diljem slavenskoga svijeta) vrlo česti. Tip je zabilježen u gotovo svim mjestima tijekom ispitivanja za IstOrn osim u Gradini, Medulinu, Pomeru i Škatarima gdje smo zapisali posuđenicu iz imlet. *keka*, u Premcima gdje je u uporabi bila uvećanica *srakũčina* te u Foršićima i Lupoglavu, gdje su

ljivo nadletio sve prethodnice. Kad se umoran uputio prema tlu, iz njegova gustoga repnoga perja izletio je palčić i, prijevarom, postao kraljem./ zapravo posljedica naziva tipa “kralj” a ne obratno} za kraljića dok ih je za palčića bilo dosta: npr. u Brseču *čarić*, u Lupoglavu i Roču *čarić*, u Omišlju *čarić*; u Čiritežu, Foršićima, Gradinju, Krušvarima, Pračani, Premcima, Štrpedu, Vidacima i Vrhu *krajić*, u Malom i Velom Mlunu *krājić*, u Strmcu *kraljić* (IstOrn 167) – inače, kod sve tri vrste nazivi su gotovo uvijek deminutivni, zbog same prirode referenta, riječ je naime o jako malim pticama.

³⁰ U sln. u Novoj Vasi *škorac* (ImLA 877), u Kortama *škòrc* (IstOrn 160).

odgovorili *srakūn* (IstOrn 133).³¹ Etimon je praslav. *sórka (SES2 690).

Zaključak

Upitnik koji se tiče ptica u ImLA traži odgovore za 126 vrsta. Za 25 vrsta Talijani su kao odgovor dali hrvatske posuđenice, što je oko 19%.

Bibliografija s kraticama

- ARJ – 1880.–1976. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I-XXIII. Zagreb: JAZU (danas HAZU).
- BOE – BOERIO, GIUSEPPE 1971. (prettisak mletačkog izdanja iz 1856.). *Dizionario del dialetto veneziano*. Milano: Martello Editore.
- ČDO – KALSBECK, JANNEKE 1998. *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*. Amsterdam – Atlanta: Editions Rodopi B. V.
- DELI – CORTELAZZO, MANLIO – PAOLO ZOLLI 1999. *Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*. Bologna: Zanichelli.
- ESSJ – BEZLAJ, FRANCE 1977.–2007. *Etimološki slovar slovenskega jezika* (I-V). Ljubljana: SAZU.
- GJURAŠIN – GJURAŠIN, STJEPAN 1899., 1901. *Ptice*. I-II, Zagreb: Naklada MH.
- HER – GLUHAK, ALEMKO 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- ICU – ČERNY, WALTER – KAREL DRCHAL 1982. *Impariamo a conoscere gli uccelli*. Novara: Istituto Geografico De Agostini.
- ILA – FILIPI, GORAN – BARBARA BURŠIĆ GIUDICI 1998. *Istriotski lingvistički atlas*. Pula: Znanstvena udruga Mediteran.
- ImLA – FILIPI, GORAN – BARBARA BURŠIĆ GIUDICI 2012. *Istromletački lingvistički atlas / Atlante Linguistico Istroveneto / Istrobeneški lingvistični atlas*, Zagreb: Naklada Dominović d. o. o.
- IrLA – FILIPI, GORAN 2002. *Istrorumunjski lingvistički atlas / Atlasul Lingvistic Istroromân / Atlante Linguistico Istro-rumeno*. Pula: Znanstvena udruga Mediteran.
- ISTORN – FILIPI, GORAN 1994. *Istarska ornitonimija. Etimologijski rječnik pučkog nazivlja*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- NAE – JØRGENSEN, HARRIET I. 1958. *Nomina avium europaeorum*. Kopenhagen.

---

³¹ U to smo doba posuđenicu iz čakavskoga zapisali u Labincima, *sfràka*, te u Draguču, Gradinjama, Grožnjaju, Lovreću, Oprtlju, Pertićima, Pićnu, Pirelićima, Svetvinčentu i Vižinadi, *sràka* (IstOrn 133).

- NOL – ANDRÉ, JACQUES 1967. *Les noms d'oiseaux en latin*. Pariz, 1967.
- NPt – GREGORI, JANEZ – IVAN KREČIČ 1979. *Naši ptiči*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Plet. – PLETERŠNIK, MAKS 1894. *Slovensko-nemški slovar*, (I-II), Ljubljana: Cankarjeva založba.
- RBČG – ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- REW – MEYER-LÜBKE, WILHELM 1972. *Romanisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter – Universitätsverlag.
- RGV – JURIŠIĆ, BLAŽ 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*, II. Zagreb: JAZU (danas HAZU).
- RNZNpt – Hirtz, Miroslav 1938.-1947. *Rječnik narodnih zoologičkih naziva – Ptice (Aves)*. Zagreb: JAZU.
- SES2 – Marko Snoj 2009. *Slovenski etimološki slovar* (druga, pregledana in dopunjena izdaja). Ljubljana: Modrijan.
- SKOK – SKOK, PETAR 1971.-1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Zagreb: JAZU (danas HAZU).
- SNU – BUFFON, CONTE DI 1790. *Storia naturale degli uccelli*, I-XXVI. Mletci.
- UE – PETERSON, ROGER – GUY MOUNTFORT – P. A. D. HOLLOM 1985. *Guida degli uccelli d'Europa*. Padova: Peterson.
- VG – ROSAMANI, ENRICO 1999. *Vocabolario giuliano*. Trst: LINT.
- VPB – DUSSICH, MARINO 2008. *Vocabolario della parlata di Buie d'Istria*. Trieste – Rovinj: Unione italiana – Fiume – Università popolare.

Ornitonimi d'origine ciacava nelle parlate istrovenete comprese nell'Atlante Linguistico Istroveneto (ImLA)

Riassunto

Il presente saggio tratta gli ornitonimi d'origine croata ciacava nelle parlate istrovenete delle località comprese nell'*Atlante Linguistico Istroveneto* (autori: G. Filipi e B. Buršić Giudici) uscito nel 2012 a Zagabria. Gli ornitonimi elaborati vengono regolarmente confermati e comparati con i materiali di tutti i repertori lessicali istroveneti e ciacavi a nostra disposizione. Alle soluzioni etimologiche si giunge comparando le forme istrovenete d'origine ciacava con le forme affini nelle parlate circostanti: croate, slovene e italiane dell'Istria. La parte ornitonimica del questionario richiede le domande per 126 specie. Per 25 di esse gli Italiani dell'Istria hanno dato come risposta uno o più prestiti croati. I prestiti croati nella terminologia ornitonimica nel corpus dell'ImLA rappresentano il 19%.

Ključne riječi: dijalektologija, etimologija, ornitonimija, čakavski, istromletački, Istra

Parole chiave: dialettologia, etimologia, ornitonimia, ciacavo, istroveneto, Istra